

Het bronkruid, een vergeten dwerg

door Rob Vereijken

Er zijn waarschijnlijk zeer weinigen onder u, die enig idee hebben om wat voor een plant het gaat. Onbekende planten worden ook minder gevonden en daarom wil ik met dit artikeltje dit niet zo zeldzame plantje wat meer onder de aandacht brengen.

De ontdekking

Zo'n 10 jaar geleden, op 16 april 1974, vond ik enkele vreemde kleine planten op een stukje vochtig zand in een weiland op het landgoed Hondsdonk tussen Chaam en Ulvenhout. De plant droeg geen bloemen maar wel een aantal bekertjes die uit twee blaadjes bestonden. Diep in de bekertjes lag een drietal vruchtjes zoals je ze ook, maar dan vaak in viertallen, bij lipbloemigen aantreft. Niemand kon mij toen vertellen om welke plant het ging.

In 1979 begon ik met een onderzoek naar de plantengroei op de Tilburgse kerkhoven. Op twee kerkhoven vond ik in mei plaatselijk zeer veel van een klein plantje, dat na een succesvolle determinatie het bronkruid (*Montia fontana* L.) bleek te zijn. Hierna kreeg ik het sterke vermoeden dat het plantje van Hondsdonk in 1974 ook het bronkruid betrof. Op 24 mei 1979 ging ik terug naar hetzelfde weide op Hondsdonk en inderdaad vond ik daar het bronkruid terug, nu met vele kleine witte bloempjes.

Zijn naam en uiterlijk

Bronkruid behoort tot de posteleinfamilie (*Portulacaceae*) waar o.a. ook de postelein en de winterpostelein toe behoren. Bij het horen van de naam bronkruid zal een ieder meteen denken aan een plant die in bronnetjes groeit. Dit is maar ten dele een goede voorstelling van zaken.

In beekjes en brongebieden komt het bronkruid wel voor; het zijn vaak wat forsere planten met liggende of in het water zwevende stengels van soms 30 tot 40 cm lang. De vormen van bronkruid die wij het meest tegen kunnen komen, groeien juist niet in brongebieden maar op kale open vochtige grond.

De planten zijn vaak maar zo'n 5 cm lang. Ze hebben lichtgroene, wat toegespitste blaadjes die tegenover elkaar staan. De stengels zijn vaak roodachtig aangelopen. Als de witte bloempjes die ze in het voorjaar (april, mei) dragen uitgebloeid zijn, buigen de bloemstelen wat naar beneden. De

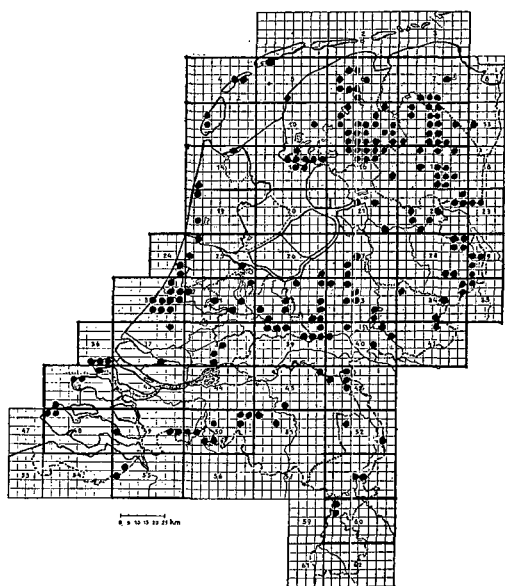

Fig. 1. De verspreiding van *Montia fontana* L. in Nederland voor 1950. Ieder hok is $5 \times 4\frac{1}{6}$ km. Bron: Atlas van de Nederlandse flora deel 2, ter perse.

twee kelkbladeren vormen samen een 'bekertje', waartussen een doosvrucht met drie kleppen ligt. Tot voor kort werd bronkruid verdeeld in ondersoorten en die ondersoorten weer in variëteiten. Deze indeling was gebaseerd op kenmerken zoals het glanzen van de zaden en of deze in het bezit waren van knobbeltjes. Recent onderzoek heeft aangetoond dat tussen de ondersoorten zoveel tussenvormen bestaan, dat het niet wenselijk is deze indeling te handhaven. Wel kan men eventueel 'ras'-aanduidingen toevoegen (LEKKERKERK e.a. 1983). De meeste bronkruidplanten in onze omgeving zou men kunnen omschrijven als *Montia fontana* ras *chondrosperma*.

Het voorkomen in Nederland

De afgelopen jaren heb ik rond op de volgende plaatsen het bronkruid gevonden:

Landgoed Hondsdonk ('74, '79)

Landgoed Heerenbeek ('82)

De Tilburgse kerkhoven van Hasselt ('79, '80, '83), Heike ('79), Heuvel ('80, '83), Loven ('83) en Hoefstraat ('83)

Oisterwijk: Kerkhof St. Petrus ('83)

Goirle: Kerkhoven St. Jan ('83) en Maria Boodschap ('83).

Een hele lijst, maar als je deze waarnemingen vergelijkt met wat COOLS en COOLS (1980) in hun Flora van Midden-Brabant opgeven, blijkt dat zij deze plant alleen in de Breugelse Beek t.h.v. Son en Breugel en in een greppel in het Merkskedal gevonden hebben.

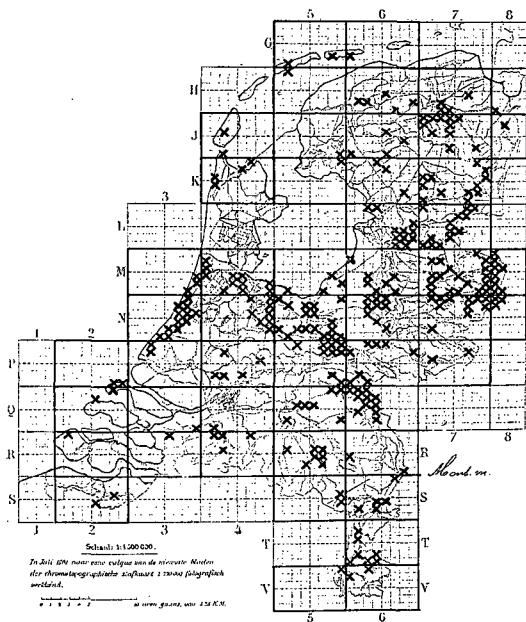

Fig. 2. De verspreiding van *Montia fontana* L. in Nederland na 1950. Ieder hok is 5 x 5 km. Bron: Atlas van de Nederlandse flora deel 2, ter perse.

Het Rijksherbarium te Leiden was zo vriendelijk mij de verspreidingskaartjes van deze soort toe te sturen. Beide kaartjes (fig. 1 en 2) geven aan in welke hokken het bronkruid voor en na 1950 opgegeven is. Wanneer men het Brabantse deel van deze kaartjes goed vergelijkt, dan valt op dat voor 1950 het bronkruid vrijwel alleen wordt vermeld van rond Eindhoven, Breda en Den Bosch. Na 1950 liggen de meeste waarnemingen rond Zundert, het Merkske en Tilburg.

Die grote verschillen tussen voor en na 1950 (ook in Friesland is dat het geval) zijn niet te verklaren doordat de gebieden waar de plant voorkomt zo sterk achteruit gegaan zouden zijn, dat hij daar niet meer voor kan komen.

Er zijn twee aannemelijkere redenen voor het verschil. De ene is dat het bronkruid een onbekend klein plantje is, dat slechts door weinigen direct herkend zal worden. Een andere reden is, dat plantenliefhebbers pas vrij laat in het seizoen actief worden. Hierdoor worden ook vaak vele andere voorjaarsbloeiers gemist zoals speenkruid, vroegeling, zandraket, kleine veldkers en klimopereprijs (WEEDA 1983).

Bronkruid

(tek.: Simon van der Sluys)

Het bronkruid bloeit voornamelijk in april en mei, daarna vergeelt de plant snel en valt hij niet meer op tussen de rest van de vegetatie. Daar komt ook nog bij dat open zandgronden niet de meest aantrekkelijke terreintypen zijn in het voorjaar. Maar op vaak wat verdichte bodems zoals op paden, in greppels en op open plaatsen in weilanden zul je de plant toch wel moeten zoeken.

Andere planten om hem heen

Over het algemeen groeien er maar heel weinig planten daar waar ook het bronkruid groeit. De bodem is bijna kaal en hoogstens is zo'n 20% van de bodem met planten bedekt. Om u een idee te geven met welke planten hij vaak samen voorkomt, geef ik u de begeleidende begroeiing van het bronkruid op twee kerkhoven in Tilburg:

op 30 april '80: Kerkhof Heuvel (in bloemenbak) tezamen met straatgras, vogelmuur, winterpostelein, vroegeling en zandraket;

op 17 juni '83: Kerkhof Hasselt (op en langs het pad) tezamen met heermoes, glad vingergras, greppelrus en vogelmuur.

In de zomer, als het bronkruid verdwenen is, vind je op dit soort gronden nog andere soorten zoals moerasdroogbloem, liggend hertshooi, grondster en rode schijnsparrie.

Oproep

Nu weet u op welke plaatsen u het bronkruid eventueel kunt verwachten. Let vooral in april en mei op dit plantje, want het komt veel meer voor dan tot nu toe bekend is. Graag verneem ik dan ook of uw inspanningen succesvol zijn geweest. Mocht u twijfelen aan de juistheid van uw determinatie, neem dan gerust contact op met mij of met het Rijksherbarium te Leiden. Hopelijk zullen we dan binnenkort een juist beeld kunnen krijgen van het voorkomen van het bronkruid in Noord-Brabant (en de andere provincies).

Adres van de schrijver:

(Uit: 'De Oude Ley', blad van de KNNV-afdeling Tilburg, jaargang 6, nr. 2, 1984).

LITERATUUR:

LEKKERKERK, R. W., A. VREEKE en R. GEESINK, 1983. *Montia fontana* L. in Nederland. Gorteria 11(9), p. 199-205.

COOLS, J. en T. COOLS, 1980. De flora van Midden-Brabant e.o. 1970-1980. Staatsbosbeheer, Tilburg.

WEEDA, E. J., 1983. Speenkruid en vroegeling gezocht! Natura 80(2) p.144-145.

ATLAS VAN DE NEDERLANDSE FLORA, deel 2, ter perse.